

idézett elő az importált gépek és pótalkatrészek esetében. Ez eleve gerjeszti az inflációt (mely jelenleg 14 százalék és tovább emelkedik), károkat okoz az iparnak és elijeszti a befektetőket.

Egyiptom, mely a világereskedelem egyik ütőerének számító Szezei-csatorna két oldalán terül el, elég kedvező helyen van ahhoz, hogy élvezze ennek előnyeit. Mégis a Világbank „üzleti környezet minőségét” mutató rangsorának (ease-of-doing-business index) alsó felében szerénykedik. Esz-Szíszi ahelyett, hogy a bürokrácia csökkentésével segítené népét tehetsége érvényre juttatásában, inkább grandiózus projektekre pocsékolja az adófizetők pénzét. Kiszélesítette a Szezei-csatornát, mégis csökkentek az állami bevételek. Dugába dőltek egy új, Dubaihoz hasonló város tervei is. Tiltakozásokat váltott ki egy Egyiptomot Szaúd-Arábiával összekötő híd elképzelése, miután esz-Szíszi megígérte, hogy visszaszolgáltatót két, már régóta egyiptomi ellenőrzés alatt álló szaúdi szigetet.

Szemmel láthatólag még az esz-Szíszit támogató arab pénzemberek is kezdik elveszíteni a türelmüket. Az Egyesült Arab Emírségekből érkezett tanácsadók visszatértek hazájukba, belekeseredve a megcsontosodott bürokráciába és a megkérdőjelezhető intelligenciájú vezetésbe, mely úgy vélekedik, hogy Egyiptom semmiféle tanácsra nem szorul a felkapaszkodott Öböl-államocskáktól – vagyis azoktól a nyamvadt kis „fél-államoktól”, amelyek „dugig vannak pénz-zel”, hangzott el esz-Szíszi és tanácsadói szájából egy kiszivárogtatott hangfelvétel szerint.

Inkább az ismert rossz

Egyiptom olyan stratégiai fontossággal bír, hogy a világnak nemigen marad más választása, mint hogy tárgyaljon esz-Szíszivel. A Nyugatnak azonban a rugalmasság, a meggyőzés és kényszerítés vegyes módszereivel kellene őt kezelnie. Le kellene állítani az Egyiptomba irányuló drága fegyverek eladását: az országnak egyrészt nincs szüksége drága fegyverekre, másrészt nem is engedheti meg magának, legyen szó akár amerikai F-16-os vadászgépekről vagy francia Mistral helikopterhordozó anyahajókról. Szigorú feltételeket kell szabni minden

gazdasági segítségnek: elengedhetetlen lenne a lebegő, azaz rugalmas árfolyamrendszer engedélyezése, a közigazgatás karcsúsítása, valamint a költséges és korrupciótól hemzsegtető állami támogatási rendszerek fokozatos leépítése. A legszegényebb rétegeket időben és közvetlen kifizetések útján kell megsegíteni.

Mindezt a fokozatosság elve alapján kellene végrehajtani. Egyiptom túl gyenge lábakon áll, a Közel-Keleten uralkodó viszonyok pedig túlságosan kiszámíthatatlanok egy nagyobb mértékű beavatkozás szempontjából. Az egyiptomi államgépezet igencsak tiltakozna ilyen mélyreható változtatások ellen. Mindenesetre, ha egyértelmű irányokat szabnánk a reformoknak, ez segítené a bizalom helyreállítását az egyiptomi gazdasággal szemben. Az Öböl-államoknak ragaszkodnia kellene ezekhez a változtatásokhoz – és tartogatniuk még néhány ütőkártyát arra az esetre, ha esz-Szíszi ellenállna.

Egyelőre nem sok szó esik egy következő felkelésről, vagy éppen államcsínyről, melynek segítségével megszabadulhatnának esz-Szíszitől. A 2011-es meglepetés után a titkosrendőrség még éberebben igyekszik a másként gondolkodók nyomára jutni és ártalmatlanná tenni őket. A demográfiai, gazdasági és társadalmi nyomás azonban feltartóztathatatlanul nő az országon belül. Esz-Szíszi képtelen hosszú távon stabilitást biztosítani; politikai nyitásra van szükség Egyiptomban. Jó kiindulópont lehetne esz-Szíszi számára, ha bejelentené, hogy a 2018-as elnökválasztáson már nem óhajtja megmérgettni magát.

(The Economist)

Zadie Smith

Kerítések: Napló a brexit idejéből

Mikor hosszú távollét után újból London északi részén – gyermekkorom színhelyén – jártam, elhaladtam a helyi általános iskola mellett, és észrevettem, hogy valami megváltozott. Legrégibbi barátaim közül sokan itt diákoskodtak, és nemrégiben – mikor egyik családtagom

betegsége miatt vissza kellett térnünk egy évre Angliába – ide írtam be a lányomat. Az iskola egy mutatós, vöröstéglás, viktoriánus épület, s már jó ideje „különleges intézkedéseket” igényelt az Ofsted [Oktatási Standardok Hivatala] tanügyi felügyelő szerv jelentése alapján, mely a legalacsonyabb minősítés, amit egy állami iskola kaphat. Sok szülő egy ilyen jelentés elolvasása után érthetően pánikba esik, és elviszi innen a gyerekét; mások viszont, saját szemükkel látván azt, amire az Ofsted emberileg képtelen – hisz alapvetően adatokkal dolgozik – kételkedni fognak az Ofsted mindenhatóságában, és maradnak. Megint mások talán nem értik eléggé, amit angolul olvasnak, vagy nincsen internet az otthonaikban, esetleg életükben nem hallottak még az Ofstedről, és még kevésbé jutott eszükbe, hogy megszállott módjára tanulmányozzák a weboldalukat.

Az én esetemben előny volt, hogy ismertem az előzményeket: bátyám éveken át tanított itt bevándorló gyerekeket délutáni foglalkozásokon; tökéletesen tisztában voltam vele, mennyire jó ez az iskola, és volt is mindig, és hogy milyen szeretettel fogadja a sokszínű diákságát, akik közül sokan nemrégiben érkeztek csak az országba. Most egy évre rá, az Ofsted hivatalosan „jó”-ra értékelt, és amennyire ismerem a környéken lakókat, ez azzal jár majd, hogy több középosztálybeli, tipikusan fehér bőrű szülő fogja megtenni azt az általuk kockázatosnak tekintett lépést, hogy az iskola közelébe költöznek, és ide íratják be gyerekeiket.

Ha ez a folyamat bármin is változtat, úgy, ahogy New Yorkban, akkor növekedni fog a fehér középosztálybeli népesség, lépést tartva a környéket általában jellemző megújulással, és szűkebbek lesznek az iskola körzethatárai, míg nem egy szép napon majdnem teljesen egyneművé válik, a más nemzetiségűek néhány apróbb színfoltjával, mely ponton a felügyeleti szerv végül odaítéli majd a legmagasabb minősítést. Mindez azonban még nem történt meg gyerekkori iskolámban, és remélhetőleg soha nem is fog – tekintettel hosszú és büszke múltjára, mely teret adott a sokszínűség minden elképzelhető formájának – azonban semmi esetre sem erről szólt a változás, amit ottjártamkor tapasztaltam.

Abban a pillanatban különös liberális paranoiám másfelé irányult: észrevettem a kerítést. Mivel ennek a Viktória-korabeli iskolának, mely száz éven keresztül elégségesnek tartotta, hogy öntöttvas-kerítéssel jelezze határait, most magas bambusznádszerű palánk került a kerítésrácsa mögé, majdnem két méter magas zöldnövényzettel befuttatva, mely az utcáról nézve eltakarta a játszóteret, és következésképpen az ott játszó gyerekeket is. Hazamentem, és egy felháborodott hangú e-mailt küldtem néhány szülőnek, akik tagjai az iskolaszéknek: *„Most sétáltam el először az iskola mellett, amióta (tegnap) hazajöttem, és észrevettem a védőpalánkot – jobb szót nem tudok rá –, mely az iskola körül emelkedik. Igen elszomorított. Negyven éve lakom ezen a környéken. Láttam, amikor falat emeltek a zsidó iskola köré tíz évvel ezelőtt, aztán egy pár évre rá a muzulmán iskolánál. De soha nem gondoltam, hogy egyszer majd körül is látok egyet. Kíváncsi vagyok, hogyan jött létre, ki akarta, hogy legyen, hogyan döntöttek róla, és hogy vajon a szülők örülnek-e neki, és végül – hivatalosan – mi célból van ott? Biztonsági okokból? A nyugalom érdekében? Vagy valami másért?”*

E-mailem felháborodott hangon szólt, és áradt belőle a liberális paranoia. Ezzel szemben a kapott válasz higgadt és udvarias volt. Indoklásként „a nyugalom és a légszennyezés” szolgáltak; különösen a légszennyezés jelent „nagy problémát mostanában”, amely ellen az iskolának tennie kellett valamit a helyi önkormányzat kérésére. Ezenkívül a játszótéren sok a beton, a zöldnövényzet jót tett a környezetnek, és valójában eszébe sem jutott az iskolaszéknek, hogy az új elrendezés bármi módon védekező jellegűnek vagy furcsának tűnhet az arra járók szemében. E-mailemet újraolvasva elszégyelltem magam, amiért elküldtem. Milyen lelkiállapot készített arra, hogy egy egyszerű külső változtatást ilyen rosszra magyarázzak?

Hozzá vagyok szokva a változáshoz: itt körülöttünk ez a természetes. A régi gimnáziumból fenn a dombon Európa egyik legnagyobb muzulmán iskolája lett; a régi zsinagóga mecsetté változott; a régi keresztény templomot magánlakásokká alakították át. A bevándorlók

és az újonnan beköltöző értelmiségiek hulláma olyan megszokott látvánnyá vált az utcán, mint a helyi buszok. De úgy hiszem, hogy ez a kis helyi iskola egyfajta jelképként maradt meg az emlékezetemben. S ha mostanában valami igaz a mai Nagy-Britanniára, az az, hogy mi, britek furcsa dolgokra vagyunk képesek, ha hagyjuk, hogy az anyagi valóság szimbólumokká váljék. Főként azért tartottam fontosnak és jelképesnek ezt az iskolát, mert vegyes összetételénél fogva a nem túl gazdagok és szegények gyerekei, a muzulmánok, zsidók, hinduk, szikhek, protestánsok, katolikusok, ateisták, marxisták, a Pilates üdvözítő erejében hívők gyerekei mind ugyanazokban a termekben tanulnak, és ugyanazon a játszótéren játszanak közösen, beszélnek egymásnak a hitükről – vagy annak hiányáról –, és míg elsétálok az iskola mellett és be-benézek a kerítésen, az a mélyen megnyugtató érzés fog el, hogy gyermekkorom világa még nem tűnt el teljesen. Napjainkban a zsidó iskola úgy néz ki, mint az Egyesült Államok aranytartálékait őrző Fort Knox erőd. A muzulmán iskola nem sokban marad el mögötte. A mi kis iskolánk is ilyen kerítésekkel körülrzárt, elszigetelt hely lesz, tele üldözési mániával, a biztonság miatti aggódással, miközben hátat fordít a tágabb közösségnek?

Két nappal később a britek az Európai Unióból való kilépésre szavaztak. Éppen Észak-Írországbán voltam férjem születésénél, két jóindulatú, mérsékelt konzervatív északir protestánsnál, akikkel ismeretségünk folyamán először találtam magam egy oldalon politikailag. Ugyanaz az iskolám kapui előtt érzett megdöbbenés töltött el, amikor hatalmas tévéképernyőjükön együtt néztük, ahogy Anglia elbarikádozta magát Európa többi részétől, anélkül, hogy komolyabban belegondolt volna abba, mit jelent ez skót és ír testvéreinek északon és nyugaton.

Azóta már sokat írtak mind David Cameron, mind Boris Johnson megdöbbenően felelőtlen magatartásáról, de nem hiszem, hogy túl sok figyelmet szenteltem volna Borisnak és Dave-nek, ha saját londoni ágyamban ébredtem volna fel. Nem, akkor első gondolataim alapvetően magyarázó jellegűek lettek volna. Mit jelent ez a szavazás? Miről szólt ténylegesen?

Bevándorlásról? Egyenlőtlenségről? A bennünk lakozó ideggyűlöletről? A szuverenitásról? Az uniós bürokráciáról? A neoliberalisok elleni forradalomról? Osztályharcról?

Észak-Írországbán azonban világossá vált, hogy az egyetlen dolog, amelyről nem szólt, még kis mértékben sem, az épp Észak-Írország volt; mindez ráirányította a figyelmet arra, hogy az önző szolipszizmusnak micsoda ritka esete az, mely hagyta, hogy ez a sokat túrt kis ország a konzervatív párton belüli szakadás következtében kárt szenvedjen. És Skócia! Szinte hihetetlen. Hogy két állítólag tanult ember, akik feltételezhetően ismerik a brit történelmet, ilyen végtelen nemtörődöm-séggel tegyék ki veszélynek a háromszáz éve fennálló, sok nehézség árán elért egységet – azért, hogy saját szakmai becsvágyukat kielégítsék –, nagyobb bűnnek tűnt számomra akkor reggel, mint a több évtizedes európai szövetség felbontása, amely az egészet ténylegesen elindította.

A „konzervatív” nem a megfelelő kifejezés többé egyikük esetében sem: ez a szó legalább gondoskodást és hagyományörzést sejtet. A „gyűjtogató” tűnik a pontosabb kifejezésnek. anakkor Michael Gove² és Nigel Farage³ az igazi jobboldali ideológusok, világos programmal, amelynek megvalósításán már évek óta dolgoztak. Az első a szuverenitás „trójai falovát” nézte ki magának, mely üres jelkép belsejéből egy elszabadult és liberalizált pénzügyi szektor kiugrása volt várható. A másodikat, aki 2016. július 4-én lemondott, valóságos faji megszállottság tartotta hatalmában, mely azzal az elhatározással párosult, hogy elhatárolja Nagy-Britanniát az európai főáramból nemcsak a mozgás alapszabadságának tekintetében, hanem egy sor egyéb kérdésben is, kezdve a klímaváltozástól

2 Michael Andrew Gove brit konzervatív párti politikus, Surrey Heath parlamenti képviselője, író, korábban a The Times újságírója. 2010–2014 között oktatásügyi miniszter, 2015. május 10-től 2016. július 14-ig az Egyesült Királyság kormányának igazságügy-minisztere volt

3 Nigel Paul Farage brit politikus, vezetője volt a Függetlenségi Pártnak (UKIP) 2006. szeptember-től 2009 novemberéig, majd újra 2010 novemberétől 2016 júliusáig. 1999 óta tagja az Európai Parlamentnek Délkelet-Angliából.

a fegyvertartás szabályozásán át a bevándorlók hazatelepítéséig⁴.

Ez a referendum egy már eleve tökéletlen rendszer – a demokrácia – legrosszabb oldalait nagyítja fel, miközben kérdések káprázatos választékát engedi át egy nagyon szűk keresztmetszetű csatornán. A hatékonyság látszatát kelti – A tökéletes demokrácia! Igen vagy nem! – valójában azonban veszedelmes és félrevezető leegyszerűsítéshez vezet. Még azok közül is, akik az Unió elhagyása mellett tették le a voksukat, sokan úgy érezték, hogy szavazatuk nem fejezte ki pontosan a véleményüket. Széles volt azoknak az okoknak a palettája, amelyek szavazásra indították őket; a bennmaradásra szavazók táborának nagy része hasonlóan megosztott volt.

Az észérvek gyakran szinte nevetséges módon hiányoztak az igen vagy nem válasza sarkított kérdés mögül. Egy barátom leír egy beszélgetést, ami a környéken lakó anyja és egy észak-londoni baloldali ismerősük közt zajlott le a kerítésen át. Az utóbbi elmondta barátom anyjának, hogy azért voksolt a kilépésre, hogy „megszabaduljon attól a nyavalyás egészségügyi minisztertől!” Ó, mint ebben a nagyszerű nemzetben oly sokan, magam is arra vágyom, hogy végre eltűnjön a színről ez a majdnem beszélőnévvel megáldott Jeremy Hunt [a név jelentése: *vadászat, üldözés*], egy referendum azonban igen hatástalan eszköznek tűnik ezer elrontott dolog orvoslására.

Sok bennmaradásra szavazó baloldalinak az volt az első gondolata, hogy ez csak a bevándorlásról szól. Ahogy érkeztek be az adatok, és ismertté váltak a társadalmi osztályok és korcsoportok szerinti szavazati arányok, egyre

4 Farage szerint a sarki jégsapka vastagodik, és az eltűnéséről szóló hírek szándékos túlzások, melyeket a Zöldek titokban hamisítottak, összeküldve természetesen az uniós föderalistákkal. Az a véleménye, hogy az 1996-os dunblane-i iskolai mészárlást követően életbe lépett szigorú fegyvertörvényeket hatálytalanítani kellene; továbbá helyesnek tartja az egykori konzervatív politikus, Enoch Powell „Vérfolyam” címen elhíresült beszédének alapelvét – beszédjében Powell kijelentette, hogy a tervezett bevándorlási és hátrányos megkülönböztetés elleni jogszabályok erőszakhullámhoz vezetnek.

tisztábban kirajzolódtak egy munkásosztálybeli populista forradalom körvonalai, jöllehet annak is az a válfaja, mely mindig zavarba ejti a középosztálybeli liberálisokat, akik egyszerre hajlamosak politikai naivságra és szentimentalizmusra, ha a munkásosztályról van szó. Egész nap az otthon levőknek telefonáltam és e-maileztem, és próbáltam feldolgozni együtt London – vagy legalábbis az általam ismert London – nagy részével a bennünket ért hatalmas sokkot. „Mit csináltak?” – mondogattuk egymásnak, néha a vezetőket érte, akiknek, úgy éreztük, csak tudniuk kellett, mit csinálnak, és néha az embereket, akik, mint burkoltan céloztunk rá, nem voltak ennek tudatában.

Most arra hajlok, hogy pont fordítva történt minden. Csinálni valamit, bármit – ez volt valamilyen kezdetleges módon a cél: a neoliberalizmus híres vonása, hogy úgy tűnik, semmit nem lehet tenni annak érdekében, hogy megváltoztassuk; ennek a szavazásnak azonban ritka hozadéka lett, hogy sok zűrzavarral járó törést okozott egy olyan rendszerben, amely rendszerint mindent elsöpör, ami csak útjába kerül. De még ez a legderülátóbb baloldali értelmezés – mi szerint ez egy erőszakos, többé-kevésbé megfontolt válasz volt a megszorításokra és a neoliberalis gazdaság ezt megelőző válságára – sem tudja tagadni a fajgyűlölet megjelenését, mely vele együtt szabadult el mind a kampányok, mind magának a szavazásnak köszönhetően.

A sok anekdotikus beszámolóhoz hozzáteszek még kettőt, melyeket jamaicai születésű anyám mesélt el. Egy héttel a szavazás előtt odarohant hozzá egy bőrfejű Willesdenben [tehetőes észak-londoni városrész], és azt kiabálta az arcába: „Über alles Deutschland!”⁵ 1970-es évek végét idézve, mikor a német konzervatívok vissza akarták állítani a náci himnuszot. A szavazás utáni napon pedig Kilburn [forgalmas, multikulturális londoni körzet] főutcáján egy ágy neműt és törülközőt vásárló hölgy anyám és a körülötte álló fél tucat, láthatólag nem angol járókelő füle hallatára kijelentette – szavait igazából senkihez sem intézve – „Na most akkor mehettek haza!”

Mit csináltál, Boris Johnson? Mit csináltál, Dave Cameron? Azonban a lavinát gondatlanul

5 Németország mindenek felett.

elindító, önző vezetőinkről szóló mesén belül még egy saját, London-központú önzésünkről szóló kevésbé vidám történet is rejlik, amely számomra ugyanolyan valóságosnak tűnik, és amely egy másfajta, talán épp olyan nehezen átlátható fátyolt jelentett a szemünk előtt, mint amilyen a Boris-féle embereket elvakító személyes becsvágy. Az őszinte döbbenet, amit az eredmény láttán éreztem – és amit annyi londoni átélt – legalábbis azt sejteti, hogy egyfajta fátyol mögött éltünk, és képtelenek voltunk meglátni, mivé lett az országunk.

Észak-Írországba utazásom előtti éjszaka régi barátaimmal – észak-londoni értelmiségiekkel – vacsoráztam; valójában pontosan olyasféle emberekkel, akikre [a bennmaradásért kampányoló] Andy Burnham munkáspárti képviselő jelképesen utalt, amikor azt állította, hogy a Munkáspárt háttérbe szorult a UKIP (az Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja) mögött, mert „ma már túlteng az intellektuális Hampstead, de kevés az olyan iparváros, mint Hull”, bár természetesen a valóságban már rég kiszorítottak bennünket Hamsteadből a bankárok meg az orosz oligarchák. Éppen a brexit ügyét fontolgattuk. Valószínűleg egész Észak-London erről beszélt vacsora közben. Aztán kiderült, hogy nem jutottunk túl sokra az okoskodásunkkal, mert egyikünk se tételezte fel, hogy csak egy pillanatra se, hogy esetleg megtörténhet. Hisz magától értetődően annyira rossz volt az egész elgondolás, nekünk pedig magától értetődően annyira igazunk volt – hogy is eshetett meg?

Miután megvitattuk ezt a kérdést, mindannyian a fiatal balos nemzedék körében uralkodó furcsa irányzat miatt kezdtünk siránkozni: cenzúrázzák vagy kirekesztik mindazokat a megnyilvánulásokat és véleményeket, amelyeket valamilyen szempontból tévesnek ítélnék meg politikai korrektség, biztonságos terek (*safe spaces*) és hasonlók alapján. Persze ebben is igazunk volt. De aztán közülünk a legokosabb, aki épp a sarokban levő kanapén szoptatta újszülött gyermekét, megvárta, míg valamennyien abbahagyjuk fellelzős szónoklásunkat, és hozzátette: „De hát tőlünk vették át ezt a szokást. Mi akartunk mindig az igazság bajnokaiként

tündökölni. A helyes oldalon állni, bármiről is van szó. Ez mindennél előbbre való volt. Mindig az volt a legfontosabb, hogy igazunk legyen.”

Az eredmény megállapítását követő napokban sokat gondolkoztam erről az éleslátásról tanúskodó kijelentésről. Őnhitt londoniak nyilatkozatait olvastam, melyben büszkén beszélnek kulturálisan sokszínű, nyitott városukról, mely annyira különbözik azoktól a korlátolt idegengyűlölő helyektől ott fenn északon. Igaznak hangzott, és szerettem volna magam is annak hinni, de amit a saját szememmel láttam, az ellenkezőjéről beszélt. Mivel az életüket igazán a kulturális sokszínűség jegyében élő emberek ebben a városban azok, akiknek a gyerekei vegyes környezetben tanulnak, vagy akik tényleg vegyes környezetben élnek, lakótelepeken vagy a még néhány megmaradt történelmileg kevert népességű városrészben, de már nincsenek annyian, mint hinni szeretnénk.

Londonban jelenleg sokak számára életük állítólagos multikulturális vagy társadalmi osztályokon átnyúló részét valójában a személyzetük – a dajkák, a takarítók – jelentik; azok, akik kitöltik a kávéjukat, vezetik a taxijukat; máskülönben csak az internetes csalásaikról elhíresült, mindenütt megtalálható, megátalkodott nigériai hercegekkel találkozhatunk a magániskolákban. Az a fájdalmas igazság, hogy most mindenütt kerítések épülnek Londonban. Iskolák körül, városrészek körül, életek körül. A brexitnek egy haszna van: végleges és őszinte módon tár fel egy már harminc éve formálódó mély törést a brit társadalomban. Az észak és dél között, társadalmi osztályok között, londoniak és mindenki más között, gazdag és szegény londoniak, fehérek, feketék és barnák között tátongó szakadékok valóságosak, és mindnyájunknak szembe kell nézni velük, nemcsak azoknak, akik a kilépésre szavaztak.

A kilépésre voksolók kitérője közepette a szavazás utáni felfokozott lelkiállapotban – nem beszélve a sajátomról – egy fiatal nő jutott eszembe, akire a játszótéren figyeltem fel abban az évben, amikor a lányom abba a „különleges intézkedéseket” igénylő iskolába járt. Ő is a gyerekével járt oda hozzánk hasonlóan, de

legalább tizenöt évvel fiatalabb volt. Miután párszor mögöttem sétáltam fel a dombon a házunk felé, rájöttem, hogy ugyanazon a lakótelepen lakik, mint amelyiken én is felnőttem. Az ok, ami miatt egyáltalán észrevettem, az volt, hogy a lányom történetesen teljesen odavolt a fiáért. A következő magától értetődő lépés egy időpont egyeztetése lett volna, amikor átmennek egymáshoz játszani.

Azonban soha nem tettem meg ezt a következő lépést, és ő sem. Nem tudtam, hogy hatoljak át azon, amit velem szemben táplált esetleges félelmének vagy utálatának éreztem, nem azért, mert fekete vagyok – láttam, ahogy vidáman beszélgetett más fekete bőrű anyákkal –, hanem mert a középosztályhoz tartozom. Láttam, amint kinyitom csillogó fekete lakásajtónkat szemben a lakótelepével, és én is láttam, ahogy naponta bemegy a lakótelepi lépcsőházba. Eszembe jutottak azok a kellemetlen gyerekkori jelenségek, amikor épp fordítva történtek a dolgok. Elhívhatom hozzánk a zsúfolt bérlakásunkba azt a lányt, aki abban a szép nagy házban lakik a park mellett? Aztán később, amikor egy igen kellemes lakásba költöztünk Willesden elegánsabbik részében: meglátogathatom a barátnőmet abban a lepusztult lakásukban Kilburn szegénygyegyedében?

Rendszerint *igen* volt a válasz. Nem ment feszültség nélkül, adódtak társadalmi bohózatba illő kínos jelenetek vagy időnként a tragédia határát súroló családi perpatvarba lehetett bepillantani – de akkor is *igen* volt a válasz. Akkoriban még mindannyian hajlandóak voltunk vállalni a „kockázatot” – ha egyáltalán a kockázat a megfelelő szó annak leírására, hogy belépünk mások életébe, nemcsak jelképesen, hanem valóságosan is. Ebben az új Angliában azonban – legalábbis számomra – ez lehetetlennek tűnt. S szerintem számára is. Túl nagyra nőtt köztünk a szakadék.

A magas, keskeny viktoriánus házat tizenöt évvel ezelőtt vettem; bár épp az a fajta ház, mint amilyen középosztálybeli barátainknak volt gyerekkoromban, ma csillagászati összegeket ér, és aggódtam, vajon nem gondolja-e, hogy én tényleg ekkora összeget fizettem ki érte. A távolság az ő lakása és az én házam között – bár

a valóságban alig kétszáz méter – jelképesen nagyobb, mint valaha. Annak lehetősége, hogy gyerekeink valaha együtt játsszanak, valahol e szakadék fölött lebegett, de soha nem valósult meg, mivel soha nem mertem élni vele.

A nagyfokú egyenlőtlenségek töréseket okoznak a közösségekben, egy idő után pedig akkora repedések tátonganak, hogy az egész építmény összedől. Ebben a folyamatban mindenki vesztesre állt egy ideje, de talán senki sem olyan mértékben, mint a fehér munkásosztály, akiknek tényleg nincs semmije, és még arra a vélt erkölcsi magaslatra sem tud felemelkedni, amely együtt jár a trauma érzésének vagy az áldozati szerepnek a felismerésével. A baloldali mély szegényérzet tölti el miattuk. A jobboldali pusztán csak hasznos eszközt lát bennük saját törekvéseinek elérésére. A munkásosztálynak ez a rosszul elsült forradalmát, melynek jelenleg vagyunk szemtanúi, a butaság vádjára érte – magam is elátkoztam már azon a napon, amelyiken történt –, de ha elég hosszú ideig nézzük, rájövünk, hogy más szempontból zseniális húzás volt, hiszen ösztönösen ráértett ellenfeleink gyengéire, és hatékonyan kihasználta őket. Akkora örömet leli benne a baloldali középosztály, ha igaza van! Ezért a kismizmizett munkásosztály java része azt választotta, hogy nyíltan, szegyéntenül vállalja tévedését.

Nagy-Britanniában hagyománya van a szegények kigúnyolásának amiatt, hogy „mindenkivel összeállnak”, és a „saját érdekeik ellen szavaznak”. De legalább annyira kiszúrt magával a londoni aranyozott kalickáiban élő neoliberalis közép és a felső-középosztály. Ha ezt túlzásnak tekintenénk, menjünk fel a Notting Hillre [a régen rosszhírű, de ma elegáns, gazdag és nagyvilági városrészbe], és látni fogjuk az ott lakók pénztárcájából fizetett biztonsági autókat, melyek az utcákon föl-le haladva lassan járöröznek a milliomosok villái előtt, talán kissé idegesen attól a gondolatától, hogy környékbeli bérházak lakói nemigen akarnak távozni a Portobello út túloldaláról. Vagy látogassunk el a Savoy hotelbe, és vessünk egy pillantást a vintázs hangulatú koktéllistára, melyen a legolcsóbb fogyasztható ital 100 fontba (36 000 forintba) kerül; a legborsosabb árú pedig, mely a

Sazerac névre hallgat – és állítólag a világ legdrágább koktélya – 5000 fontért (180 000 forintért) kapható. Furcsa időket élünk.

Természetesen az a koktéllista csak egy másik ostoba szimbólum, de magáért beszél. Egy ideje szabályos pénzügyi uralkodik Londonban, és mi, akik csak külső szemlélői vagyunk, nemigen találjuk meg e jelképek mögött a szép, harmonikus vagy akár boldog élet zálogát (vajon miféle boldog embernek van szüksége arra, hogy lássák, miközben 180 000 forintos koktélt rendel?); bár ha legalább ilyen gazdag valaki, abban a hitben ringathatja magát, hogy boldog is, illetve – a régi észak-londoni marxisták bevett kifejezésével élve – ebben a „hamis tudatállapotban” van. Ez az idejétmúlt, rossz hangulatú frázis azonban nem alkalmas nemzetünk gazdaságilag és társadalmilag kismemizett rétegeinek leírására: küszködnek, mélységesen boldogtalanok, és ezt ők maguk is tudják.

Hiszem, hogy nem számítva a jobboldali eszmék őszinte híveit és a fennkölt baloldaliakat, akik mint a globális kapitalizmus eszközt elleneztek az EU-t, a kilépésre voksolók többsége indulatból, sértődöttségéből és csalódottságból tett így, melyhez a politika és a sajtó is hozzájárult még bizonyos alacsony érzések és aljas indulatok éveken át tartó szándékos gerjesztésével. Bármennyire is fájdalmas leírni, de amikor a Google adatai szerint nagyszámú brit felhasználó írta be a „Mi az az EU?” kérdést a keresőbe a szavazás utáni órákban, akkor igen nehéz lenne tagadni, hogy 2016. június 23-án népünk jelentős része szégyenletesen elhanyagolta demokratikus kötelességeit.

Bárhogy szavaznak is az emberek, oda kell figyelniük rájuk, a szavazóurnánál elárult tudatlanságot azonban nem kellene ünnepelni vagy képmutató módon védelmezni. Továbbá túl a tudatlanságon, elfogadhatatlan az, hogy komoly lépéseket tegyünk anélkül, hogy mérlegelnék a következményeket mások szempontjából; jelen esetben a tőlünk északra és nyugatra lévő teljesen független nemzetekre gondolok, nem beszélve Európa többi részéről. De nem gondolom, hogy a kilépésre szavazókat bármilyen módon megkülönböztették volna aljas indítékaik.

Míg nagy hangon és igen helyesen elítéljük a faji megkülönböztetés tévtanait, mely milliókat indított arra, megkérje „öket”, hogy hagyjanak békén „minket”, hogy ne foglalják el állásainkat, bérletünk, kórházainkat, iskoláinkat és országunkat, vessünk egy pillantást az utolsó harminc évre is, és kérdezzük meg magunkat: miféle gondolkodásmód hatalmazott föl bizonyos embereket, a szálak ügyes mozgatására a színpadok mögött, hogy bebiztosítsák: az „ők” és a „mi” ténylegesen sehol se találkozzanak, csak jelképesen. A gazdag Londonnak, pompázson akár konzervatív kék, akár baloldali vörös színekben, mindig sikerült megszabnia a sokféle nemzetiséghez kötődő vagy a társadalmi osztályokon átvivő kapcsolatainak jellegét, hogy aztán megleckéztethesse az ország többi részét bezűköltéséért, és közben saját előnyeinek megőrzéséről is gondoskodjon. Lehet, hogy sokszor elsétálunk „mellettük” az utcán, beszállunk taxijaikba, és konyhájuk különlegeségeit fogyasztjuk éttermeikben, de az igazság az, hogy többnyire nem a mi iskoláinkba járnak, nem tartoznak a társasági köreinkbe, és csak nagyon ritkán lépik át házuk küszöbét – hacsak nem azért jönnek, hogy konyhánk legújabb dizájn szerinti átalakításán dolgozzanak.

Nagy-Britannia más részein az emberek szoros közelségben élnek a nemrégiben bevándoroltakkal, és azt tapasztalják, hogy a jövevények lenyomják a béreket. Tényleg meg kell küzdeniük az erőforrásokért a kormány megszorító intézkedései közepette, mely utóbbi igen megkönnyíti a dolgunkat, hogy a szomszédban lakó migráns családot vagy a Csatornán túli hivatali packázásokat okoljuk a túl kevés kórházi ágyért, hiszen a tévében az üresfejű demagógok azt szajkózzák, hogy emiatt nincs elég pénz az egészségügyben. A képmutatásnak és nyilvánvaló hazudozásnak e légkörében vajon „különbnek” kellett volna mutatkoznia a szegény dolgozó rétegeknek, mikor körülöttük minden a romlottságról és a megvesztegetésről szól? Mikor mindenki kerítést épít, bolond ember az, aki nem védi magát.

Mostanság olyan sebességgel változnak a hírek, hogy félő, minden összeomlik; sok szó esik egy második referendumról, megerősítené sok

jogfosztott ember jól megalapozott gyanúját, hogy csakis a mi véleményünk, azaz a helyes nézeteket valló, jómódú, bennmaradásra szavazó réteg döntése számít igazán. Nem: most már egyikük meg azt, amit főztünk. De azt állítani, hogy mindannyian megtettük a magunkét, nem homályosíthatja el azok tevékenységét, akik a karmesteri szerepet töltötték be ezen a szegényletes nyáresti koncerten. Cameron és Johnson már elbuktak és/vagy kardjukba dőltek, majd következett Gove, azonban a végzetesen hatástalan Jeremy Corbyn – a hátába szúrt tucatszámú ellenére – jól megkapaszkodott. Ha tényleg igaz, hogy nemcsak pusztán hatástalan volt a maradásra buzdító kampányban, hanem „szándékos szabotálásában” is közreműködött – mint ezt Phil Wilson parlamenti képviselő, a bennmaradásra szavazó munkáspártiak parlamenti elnöke állítja –, akkor Corbyn csúnyán elárulta fiatal szavazótáborát, melynek a közelmúltban látványos hatalomra kerülését köszönhetette⁶. Távoznia kell.

Ha egy iskolában „különleges intézkedéseket” rendelnek el, a derültebb középosztálybeli anyák egy része – mely csoportba magamat is sorolom – így elmélkedik a reggeli kávéja fölött: „Hát igen, nem rossz dolog ez, mert most legalább tennie kell valamit az iskolának az ügy érdekében.” Ma Nagy-Britannia is „különleges intézkedések” időszakát éli – nyilvánosságra került a mindig is fennálló válság – és ahelyett, hogy még inkább takargatnánk a rendetlenséget, akár el is kezdenénk a dolgok rendbehozatalát onnan, ahol éppen vagyunk. Az első napirendi pont a „fej” lecserélése – mint minden gyengén teljesítő iskola tudja –, aztán pedig fel kell készíteni a megmaradt baloldalt a küzdelemre. Azokat a jogokat és azt a védelmet, amelyet Európa kínált eddig – még ha tökéletlen formában is – a brit emberek számára, most nem szabad helyettesíteni a brit szuverenitás képtelen farage-i víziójával, melyben egy megcsonkított Szent György két végtagját elvesztve, kardot ragadva elsántikál, hogy csatába szálljon az Európai Unió sárkányával, azért hogy egy jóval

hátrányosabb alapállásból újratárgyalja az összes feltételt, melyek bevezetésével az utóbbi évtizedeket töltöttük.

Mikor elkezdtem írni ezt az esszét, a diadalittas Farage-ot egy zártkörű kerti partin látták brit zászlós cipőben, amint közügyeket vitatott meg zárt ajtók mögött Ruper Murdoch médiamogulnak és Alexander Lebegyevnek, az *Evening Standard* [ingyenes londoni napilap] és az *Independent* [független napilap] tulajdonosának, valamint Liam Foxnak – az akkori konzervatív pártelnök-jelöltnek – a társaságában. Mire befejeztem írásomat, Farage lemondott, a „Vissza akarom kapni az életemet” kijelentés kíséretében. Nagy-Britanniában jönnek-mennek a Nigelek, de a Rupertek örökre itt maradnak. Életemet és brit honfitársaim életét minden időkből egy állandó, nem választott milliárdos-réteg tartja legalább részben az irányítása alatt, akik a sajtót és a tévécsatornák többségét uralják, és melyek segítségével az ilyen lehetetlen figurák, mint Farage, könnyen felfuvalkodnak, és odáig merészkednek, hogy választások kimeneteletét és politikai ügyek alakulását befolyásolják. Még egy tanulságos lecke: a háború utáni Nagy-Britanniában a kormány és az emberek közti egyezés léte forog kockán, és ez közös erővel felbontható vagy keresztültáposhat rajta néhány rosszindulatú ripacs. Következésképpen az épülést és haladást szolgáló liberális érveknek, melyek a háború romjaiból általános egészségügyi ellátórendszert, állami oktatást és olcsó bérlakásokat hoztak létre, most egy olyan pártra van szüksége, mely hajlandó megújítani ezeket az érveket a globális kapitalizmus érájában, bár az még kérdéses, hogy az a párt még mindig a „munkáspárt” nevet fogja-e majd viselni.

Az utóbbi évtizedek bevándorlóit éppen e miatt az örökség miatt jöttek az országunkba – a lakhatási lehetőségekért, az oktatásért és az egészségügyért – néhányan pedig csak azért érkeztek, hogy mindezt kihasználják, ez kétségtelen. A nagy többség azonban azért jött, hogy kivége a részét az itteni életből: állami iskoláinkba íratják gyermekeiket, Nagy-Britanniában fizetik adóikat, érvényesülni próbálnak. Természetesen nem bűn vagy erkölcsi hiba külföldre távoznia a jobb élet reményében, vagy elmenekülni olyan háború sújtotta országokból, ahol a háború okai között

6 Jonathan Freedland, „Az ifjúság segítette Corbyn bekerülését, de ő elárulta őket a brexit ügyében”. *The Guardian*, 2016. június 27.

nemegyszer a mi közrehatásunk is szerepel. Most az ad kétségekre okot, hogy vajon tudjuk-e még itt Nagy-Britanniában, mit hívunk jobb életnek, mik az alapvető feltételei, és ezek hogyan érhetők el.

Pár nappal a szavazás után Franciaországba utaztam, ahol a New York-i Egyetem hallgatóinak tartottam órákat párizsi nyári egyetemi kurzusuk keretében. (Ez egyébként – gondolom – nem lesz olyan egyszerű dolog a közeljövőben.) Leszálltam a vonatról és egyenesen mentem vacsorázni; az étteremben leültem az egyik kollégámmal, a boszniai születésű íróval, Aleksandar Hemonnal szemben, rendeltem egy italt, és színpadias módon „teljes katasztrófának” nyilvánítottam a brexitet. A regényíróknak jó érzékük van a színpadiassághoz. Hemon felsóhajtott, szomorúan elmosolyodott, és így szólt: „Nem. Ez csak egy »katasztrófa«. A háború a teljes katasztrófa.” A Jugoszlávia összeomlásához vezető véres függetlenségi háború végigélése arányérzéklet ad az embernek. Egy ilyen méretű európai háború közléről való megtapasztalását sikerült elkerülnie Nagy-Britanniának immár több mint fél évszázadon keresztül, és részben ennek kivédésére hívták életre az Európai Uniót is. Csak rajtunk múlik, hogy még tovább megyünk-e a „katasztrófa” nevével fémjelzett úton.

(The New York Review of Books)

Zanny Minton Beddoes

Miért aggódnak Kína vezetői? – 225 millió kínai nem tévedhet

A Kommunista Párt a tömegek jólététől tette függővé saját sorsát – most ez fenyegeti továbbélését

A kilencvenes évek vége előtt a középosztály fogalma nemigen létezett Kínában. 2000-ben ötmillió háztartás rendelkezett jelenlegi árfolyamon számolva 11 000 dollár (3 270 000 forint) és 43 000 dollár (12 220 000 forint) közti évi bevétellel; ma ez a szám 225 millió. 2020-ra a kínai középosztály soraiban valószínűleg jó-

val többen lesznek, mint az európaiban. Ez az elképesztő fejlődés világszerte lökést adott a gazdasági növekedésnek, és teljesen átrajzolta Kína arculatát. A rizsföldek helyén felhőkarcolók nőttek ki, biciklik helyett közlekedési dugók látványa fogad bennünket. Egy befelé figyelő nép egyre nyitottabb lett a nagyvilág felé: tavaly a kínaiak 120 milliószor utaztak külföldre, ami négyszeres emelkedést jelent egy évtizeden belül. A közösségi oldalakat kínai csevegők mérhetetlen tömege árasztotta el.

Valami azonban hiányzik. Más – a gazdagodás útján elindult – önkényuralmi rendszerekben az új középosztályok politikai változást követeltek. Dél-Koreában az 1980-as években egyetemista körökből indultak ki azok a tiltakozások, melyek végül is a katonai uralom végéhez vezettek. Tajvanon az 1990-es években a demokráciát követelő középosztály bírt rá egy önkényuralmi kormányt a szabad választások kiírására.

Sok szakértő úgy tartja, hogy Kínára nem érvényes ez a szabály. A kínai városok nagy része ma épp olyan gazdag, mint Dél-Korea vagy Tajvan volt, amikor a változás útjára léptek. Mindenesetre Kínában nem látni nagyszabású, demokráciát sürgető megmozdulásokat, mióta 1989-ben a tankok láncerekei széttaposták a Tienanmen téri tüntetéseket. Kína elnöke, Hszi Csin-ping pedig rendkívül lenézően vélekedik a demokratikus politikáról.

Ennek a szemléletnek a működőképességét bizonyítékok támasztják alá. Kína-szerte csodálat övezi a keményvonalas Hszit mint erőskezű vezetőt és a korrupció elleni harcost. A kínai középosztályból kevesen mondják azt, hogy demokráciát akarnak, és nemcsak azért, mert bajba kerülhetnek, ha a rendszer ellen szólnak. Sokan az arab tavasz utáni káosz alapján gondolják így, és visszahőkölnek. Nagy-Britannia döntését az Európai Unióból való kilépést illetően néhányan úgy tekintik, mint annak a jelét, hogy bizonyult politikai ügyekben nem érdemes az utca emberére bízni a szavazást. Lehet, hogy a kínai kormány kíméletlenül lép fel bírálói ellen, de legalább hagyja meggazdagodni az embereket. Azok pedig mondhatnak és tehetnek nagyjából mindent, amit csak akarnak, feltéve, ha távol maradnak a politikától.